

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

RAPPORT UV ÖST 2005:20

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2

Nya lämningar vid Bergsvägen

*Ny detaljplan gällande bensinstationer och vägar vid Bergsvägen-Ullevileden, del av Skäggetorp
1:1, Linköpings stad och kommun, Östergötland.*

Dnr: 422-4137-2003

Johan Stenvall

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se

Text och grafik Johan Stenvall

Utskrift RAÄ, UV Öst, Linköping

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2005 Riksantikvarieämbetet

Rapport UV Öst 2005:20

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning 5

Topografi och fornlämningsmiljö 5

Genomförande och resultat 7

Föreslagna och utförda åtgärder 9

Referenser 10

Administrativa uppgifter 11

Bilagor 12

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivning 12

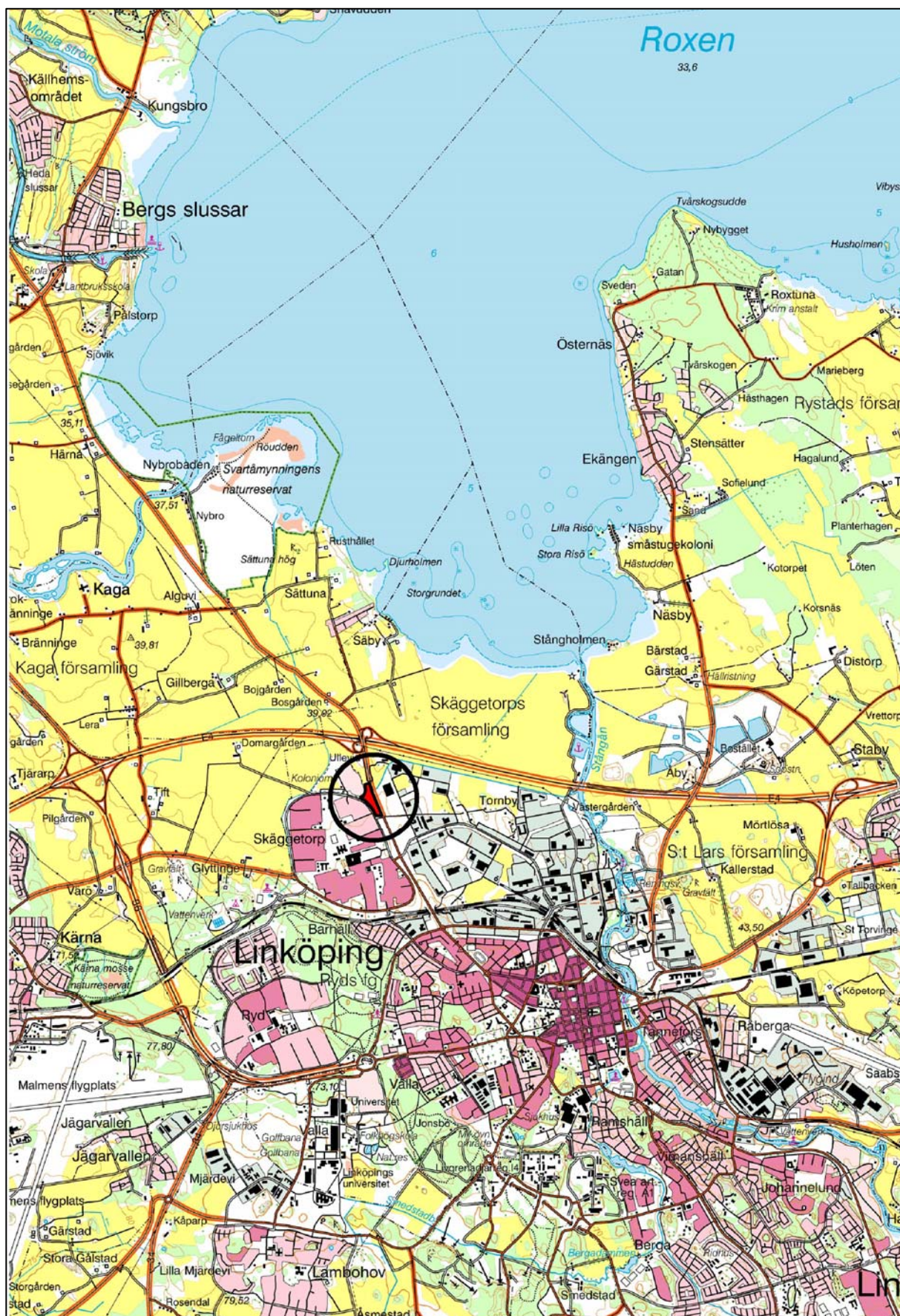

Fig 1. Utdrag ur Gröna kartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Nya lämningar vid Bergsvägen

Linköpings kommun avser att detaljplanelägga området mellan Bergsvägen och Nygårdsvägen i NV Tornby med nya bensinstationer. Efter beslut av Länsstyrelsen i Östergötland fick Riksantikvarieämbetet, UV Öst, i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning, etapp 2, för att avgöra om området innehåller lagskyddade fornlämningar. I områdets SÖ del finns en svag förhöjning som ansluter till dagens väg (Bergsvägen) och områdets enda fastighet. Utmed denna förhöjnings svaga västsluttning påträffades 9 anläggningar som alla var av förhistorisk karaktär. På områdets i övrigt flacka åkermark påträffades inga förhistoriska lämningar. Anläggningarna har ytundersökts men inte grävts bort. De kunde konstateras vara härdar alternativt gravar, stolphål och kulturlager. Rikligt med skärersten, sot och kol påträffades i flera av anläggningarna. Ett par fynd av brända ben och bearbetad kvarts gjordes. Området där förhistoriska anläggningar påträffades har avgränsats och markningrepp får inte göras utan tillstånd från Länsstyrelsen. Riksantikvarieämbetet, UV Öst, har märkt ut området på plats med flaggspel och Linköpings kommun har för avsikt att plantera gräs över denna yta. Resterande del av det nu aktuella exploateringsområdet har UV Öst inte påträffat några lämningar som motiverar ytterligare åtgärder.

Inledning

Linköpings kommun har för avsikt att detaljplanelägga området mellan Bergsvägen och Nygårdsvägen för bensinstationsändamål i NV Tornby, Linköping. I norr avgränsas området idag av ett koloniområde. Med anledning av detta gav Länsstyrelsen i Östergötland i uppdrag åt Riksantikvarieämbetet, UV Öst, att utföra en arkeologisk utredning, etapp 2 för att avgöra om området innehåller lagskyddad fornlämning. Den nya detaljplanen omfattas även av nya infartsvägar samt ombyggnation av befintligt vägnät. Områdets enda fastighet som ligger i den södra delen kommer att rivas. Området i sin helhet är cirka 35 000 m².

Topografi och fornlämningsmiljö

Fornlämningsmiljön i Tornbyområdet präglas av skålgropslokaler, boplatser och gravfält. På östra sidan av Bergsvägen har flera stora exploateringsundersökningar utförts under de senaste decennierna. Dessa undersökningar visar på tät bebyggelse i området från neolitisk stenålder och framåt. Området är av central betydelse för tolkningen av den bebyggelsearkeologiska utvecklingen i Linköpingstrakten.

Ett stort antal arkeologiska undersökningar har visat att det i anslutning till synliga fornlämningar ofta finns ett omfattande, ovan mark ommarkerat, fornlämningsområde. Detta fornlämningsområde består ofta av boplatzlämningar och ommarkerade gravar. Omedelbart öster om Bergsvägen, i höjd med aktuellt undersökningsområde, är ett boplatss- och härdområde från äldre järnålder undersökt, RAÄ 328 (Hörfors 1995). Strax öster om RAÄ 328 finns ett undersökt gravfält som daterats till yngre järnålder, RAÄ 160 (under nuvarande Ikanohuset). Norr om undersökningsområdet, intill Stora Ullevis västra del, undersöktes ett härdområde som daterats till romersk järnålder. Området är inte avgränsat söderut (Carlsson 1999:17). SÖ om det nu aktuella undersökningsområdet, där nuvarande Biltema ligger, undersöktes på 1980-talet både grav- och boplatssområden, RAÄ 161, 322. Gravarna daterades till bronsålder och äldre järnålder.

Det nu aktuella utredningsområdet ansluter i norr och i öster till en undersökning som Riksantikvarieämbetet, UV Öst, utförde 2002 (Nielsen 2002). Denna föranleddes av den planerade ombyggnationen av vägnätet norr och öster om det nu aktuella området. Framför allt öster om Bergsvägen och norr om det nu aktuella området påträffades

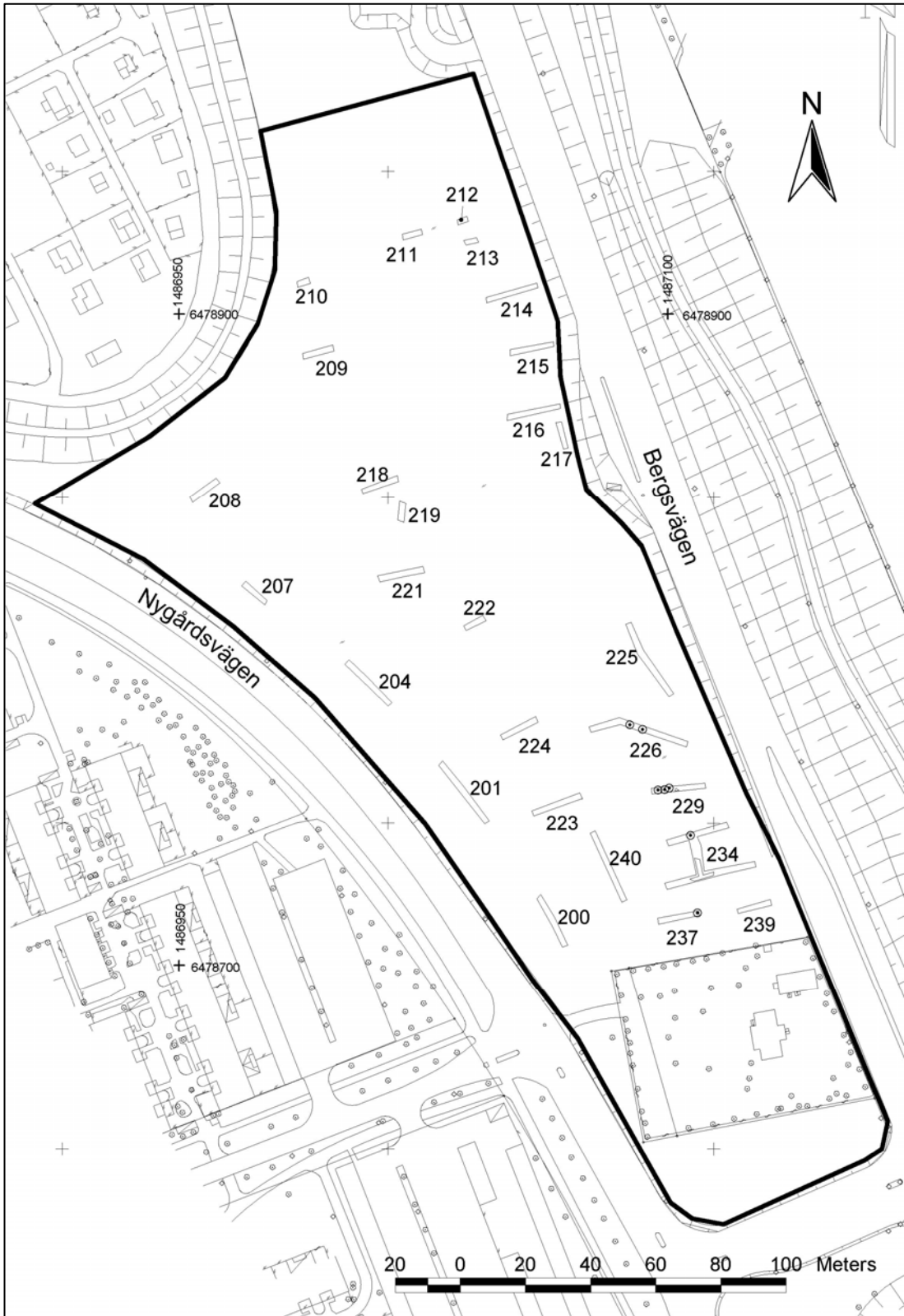

Fig 2. Utdrag ur Linköpings primärkarta med de grävda sökschakten och undersökningsområdet markerat.

bebyggelse lämningar och kulturlager. Lämningarna kunde konstateras härröra främst från byn Stora Ullevi. Byarna Lilla och Stora Ullevi är etablerade under yngre järnålder men även äldre lämningar har undersökts i området. Väster om Bergsvägen och norr om det nu aktuella undersökningsområdet kunde inga lagskyddade fornlämningar konstateras vid undersökningen 2002 (Nielsen 2002).

Inför den nu aktuella undersökningen bedömdes området kunna innehålla omarkerade fornlämningar. Sammantaget uppvisar närområdet mycket fornlämningar med en kontinuitet från stenålder och framåt som talar för att även området väster om Bergsvägen innehåller fornlämningar.

Genomförande och resultat

Inom utredningsområdet förlades 27 sökschakt spritt över ytan med en viss förtätning mot den svaga förhöjningen i områdets SV del (fig 2). Schaktbredden uppgick till omkring 1,5 m och längden varierade. Eftersom den svaga förhöjningen i området bedömdes ha högst potential att innehålla fornlämningar påbörjades schaktningen där. Schakten förlades inte ända upp emot väggkanten eftersom det ligger kraftkablar nedgrävda utmed vägen. Antingen kraftkabelschaktet, alternativt frischakt för vägkonstruktionen, påträffades ändock i schakt 234 och 239 mot väster.

I nästan alla schakt som förlades i förhöjningens svaga västsluttning påträffades förhistoriska anläggningar. Anläggningarna bestod av härdar, stolphål, en grop och ett större lager som innehöll skärvsten, natursten och enstaka kvartsbitar. En av härdarna, A235, innehöll bränt ben varför det även finns misstanke om att den eller kanske alla härdar egentligen är gravar (fig 3 och 4). Brandgravar av samma karaktär med spridda brända ben är vanliga i Östergötland från äldre järnålder. Endast cirka 100 m Ö om de nu påträffade anläggningarna, under nuvarande Ikanohuset, har ett mindre gravfält undersökts på 1950-talet, RAÄ 160. Detta bestod av både stensatta gravar samt brandgravar innehållandes brända ben. Vid Biltemas nuvarande parkering, cirka 150 m SÖ om de nu påträffade anläggningarna, har ett gravfält undersökts. Detta bestod också av både stensatta gravar och brandgravar. Gravarna daterades till yngre bronsålder och äldre järnålder. Ungefär på samma avstånd från nuvarande lämningar har också boplatzlämningar påträffats, RAÄ 322 och 328.

Fig 3. N delen av schakt 234 med härden/graven A235 i mitten. Observera den svaga västsluttningen. Ikanohuset kan skönjas i bakgrunden. Från V. Foto: J Stenvall.

Fig 4. Härden/graven A235 i detalj. Från S. Foto: J Stenvall

Alla anläggningar kunde konstateras vara av förhistorisk karaktär. Flera av anläggningarna innehöll skärvsten och skörbränd sten. Inga anläggningar grävdes bort utan rensades endast

Fig 5. Utdrag ur Linköpings primärkarta med delar av den nya planerade bebyggelsen inlagd. Påträffade anläggningar är markerade samt det skrafferade området som innehåller fornlämningar och där markingrepp ej får göras.

fram för hand. Vid framrensningen påträffades enstaka bitar av bearbetad kvarts i lager A236. Området med anläggningar (fig 5) antyder att det i kullens svaga västsluttning finns antingen delar av ett boplatsoområde, vilket härdarna och stolphålen indikerar, eller ett gravfält som indikeras av de brända benen. Stolphål och härdar är inte heller ovanligt inom gravområden vilka i sådant fall brukar kunna kopplas till aktiviteter och ritualer i samband med gravläggning. Som nämnts finns både grav- och boplatsoområden undersökta i områdets omedelbara närhet och de nu påträffade lämningarna är av samma typ. Anläggningarna är inte daterade men av karaktären att döma härrör de sannolikt från äldre järnålder och/eller alternativt från sten- och bronsålder vilket vissa av anläggningarna antyder med deras urlakade karaktär och fynden av kvartsbitar. Detta passar bra in i bilden med de intilliggande daterade grav- och boplatsoområdena. Lämningarnas utbredning är välavgränsad till förhöjningens västsluttning och det var tydligt att de upphörde i skiftet mellan kullen och den flacka åkermarken.

Resterande del av området utgörs idag av flack åkermark. Ganska många schakt förlades till denna yta med tanke på omgivningens fornlämningstäta karaktär. Alldeles Ö, N och SÖ om det nu aktuella området har, som sagt, flera gravfält och boplatsoområden påträffats och undersökts (se tex Nielsen 1999 för en sammanställning). I inget av de resterande schakten påträffades förhistoriska anläggningar. Ett par recenta diken kunde konstateras och likaså den yngre vägen som genomkorsat området. Vägen finns med på den äldre Ekonomiska kartan och kunde idag skönjas i åkermarken som en svag förhöjning.

Föreslagna och utförda åtgärder

Efter undersökningens avslut inkom Linköpings kommun med en förfrågan om hur de påträffade lämningarna låg i förhållande till den uppsatta detaljplanen. Det visade sig att lämningarna ligger inom ett område som kommunen endast planerar för parkmark och/eller gräsmatta. I samråd med Länsstyrelsen beslutades att fornlämningarna skulle få ligga kvar om kommunen kan bibehålla marken intakt. Kommunen har bekräftat att inga ingrepp i marken kommer att ske inom detta område.

Länsstyrelsen beslutade vidare att fornlämningsområdet skulle märkas ut på plats av en arkeolog från UV Öst med lämpligt material. Utmärkningen gjordes med stakkäppar och med hjälp av en D-GPS. Det utmärkta fornlämningsområdet sammanfaller med den skrafferade ytan enligt fig 5. Byggpersonal på plats blev informerad och bekräftade att inga ingrepp skulle göras i området.

Linköping i mars 2005

Johan Stenvall

Referenser

- Carlsson, T., 1999. *Ett härdområde vid St Ullevi*. Skäggetorp 1:1, Linköpings stad och kommun Östergötland.. Rapport UV Öst 1999:17
- Hörfors, O., Persson, H. 1995. *En boplats från äldre järnålder vid Ikea*. Fornlämning nr 328, kv Glasrutan (NV-del). Linköpings kommun, Östergötland. ÖLM och RAÄ UV Linköping 1992.
- Nielsen, A-L. 1999. *Smide på en östgötsk gård från romersk järnålder*. Fornlämning 162, kvartetet Glaskulan. Linköpings stad och kommun Östergötland. Rapport UV Öst 1999:2.
- 2003. *Från järnålder till 1600-tal i Stora Ullevi*. Linköpings stad och kommun. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Öst 2003:13.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-4137-2003.

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-20419-03, 2004-06-21.

Projektnummer: 1520543.

Undersökningstid: 23-27 augusti 2004.

Projektgrupp: Johan Stenvall (tidigare Westerlund) och Katarina Österström.

Grävmaskinist: Niklas Klockner, Ögräf.

Exploateringsyta: ca 35000 m².

Undersökt yta: 430 löpmeter.

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8F 5h (085 57), x 6478740 y 1487108.

Koordinatsystem: Rikets, RT 90, 2,5 gon V.

Dokumentationshandlingar: denna rapport, en Intrasidatabas samt 6 bilder med digitalkamera.

Fynd: bränt ben, förvaras på Riksantikvarieämbetet, UV Öst.

Intrasisnr: O2004:93.

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivning

Anl	Kategori	Storlek (m)	Anmärkning
227	Grop	-	Alternativt del av kulturlager
228	Härd	ca 0,5	Urlakad karaktär
230	Härd	ca 0,8	Urlakad alternativt sönderplöjd
231	Stolphål?	-	Stenskoning skönjbar
232	Stolphål?	-	-
233	Stolphål?	-	-
235	Härd/grav?	ca 0,8	Fynd av bränt ben, skörbrända stenar
236	Lager	-	ca 0,8 m från dagens markyta, lager med både skärvsten och natursten. Fynd av bearbetad kvarts.
238	Härd	ca 0,4	Urlakad alternativt sönderplöjd